

УДК 336.717

Катерина Мельник

к.е.н., доцент, доцент кафедри
фінансів, банківської справи та
страхування, Уманський
національний університет
садівництва, м. Умань

Сергій Колотуха,

к.е.н., доцент, доцент кафедри
фінансів, банківської справи та
страхування, Уманський
національний університет
садівництва, м. Умань

ДЕПОЗИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті досліджено проблеми розвитку депозитного ринку в Україні. Проаналізовано фактори впливу (як зовнішні так і внутрішні), що визначають шляхи формування депозитної політики комерційними банками. Проведено кількісний та якісний аналіз пасивів та структури депозитного портфелю банків України протягом 2016—2020 років, з оцінкою цінової політики та асортименту банківських продуктів, виявленням стратегії банківської системи в зазначеному напрямі діяльності. Розглянуто динаміку українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб. Досліджено рівень впливу ФГВФО на рівень довіри до комерційних банків. Запропоновано напрями інновацій в депозитній політиці вітчизняних комерційних банків.

Ключові слова: банківська система, строкові депозити, депозити до запитання, депозитний портфель, процентні ставки, індекс ставок, фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Сучасні економічні реалії свідчать, що розвиток економіки країни спричиняє необхідність динамічного розвитку фінансового ринку, зокрема

депозитного ринку, як фінансової площини акумульованих фінансових ресурсів. Загострення конкурентної боротьби між банківськими установами щодо залучення ресурсів з депозитних джерел, формування на їх основі депозитної ресурсної бази, ефективного й раціонального її використання, маневрування коштами та формування стратегії й політики своєї роботи в цьому напрямі потребують постійного моніторингу та вдосконалення.

Дослідженню формування та ефективного використання ресурсів банків присвячено багато праць як українських, так і зарубіжних авторів. Серед них варто виділити таких, як : О. Бартош, О. Васюренко, О. Дзюблюк, О.Дмитрієва, О. Заруба, О. Кириченко, А. Мороз, М. Савлук, А. Ятченко, що достатньо глибоко висвітлили питання ресурсної політики, управління депозитними операціями та інші аспекти формування і використання ресурсної бази комерційних банків. Проте, в умовах ринку і безпосередньо розвитку депозитного ринку, багато аспектів цієї важливої проблеми вимагають подальших поглиблених досліджень з метою пошуку шляхів їх удосконалення.

Метою даної публікації є дослідження проблем розвитку та аналіз стану депозитного ринку України, визначення його основних тенденцій та перспектив розвитку.

Кожен банк формує та реалізує свою депозитну політику індивідуально, виходячи зі стратегії та цілей власного розвитку. Держава в особі відповідних органів може лише опосередковано впливати на фінансовий інститут. Тим не менш, можна виділити ряд зовнішніх (екзогенних) та внутрішніх (ендогенних) факторів, що впливають на формування та реалізацію депозитної політики банку.

Під час виконання завдань депозитної політики банки мають враховувати багато факторів, а саме: зовнішні – макроекономічні, тобто стан ринку, на якому функціонує банк, ризики, рівень інфляції, конкуренція, попит на банківські послуги тощо, та внутрішні – мікроекономічні, це прибутковність, ліквідність, розширення клієнтури, завоювання нових ринків, упровадження нових видів операцій тощо.

Також при складанні політики, щодо залучення коштів комерційного

банку потрібно враховувати інтереси всіх сторін (рис. 1.).

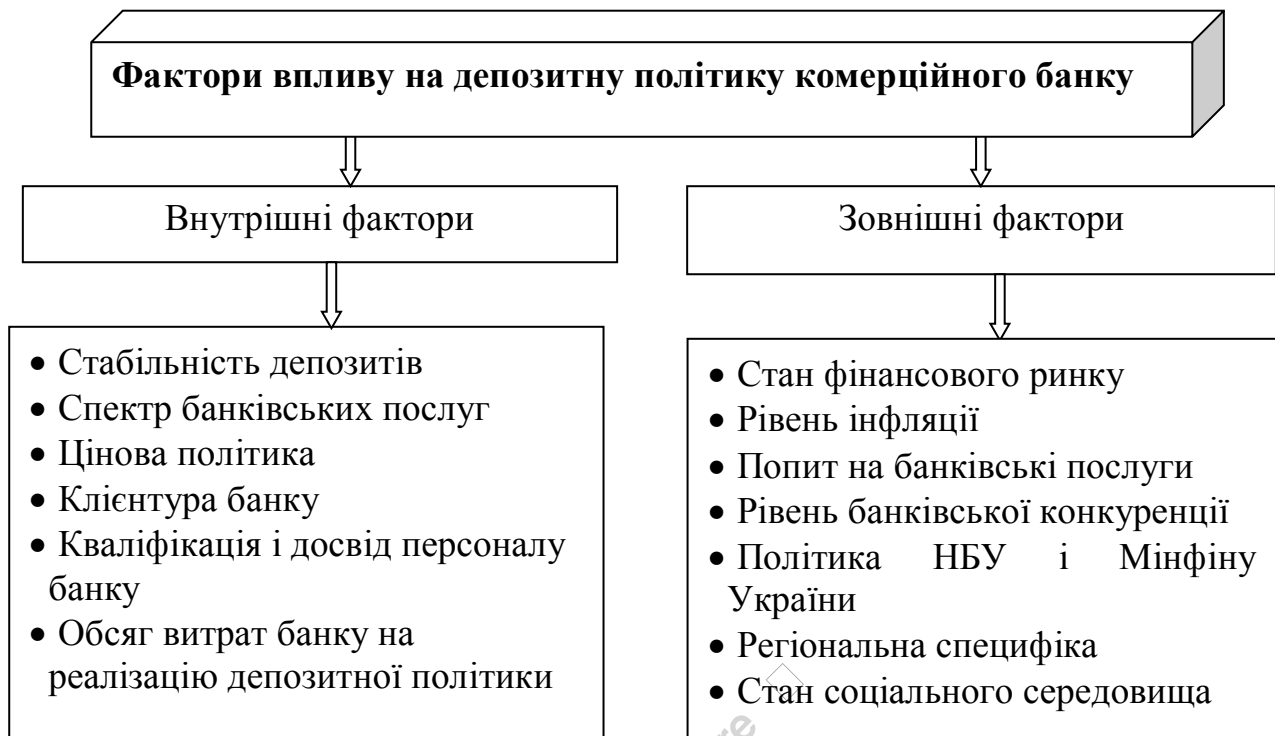

Рис. 1. Базові фактори, які впливають на депозитну політику комерційного банку*

*Складено авторами за даними: Андрушків Т. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. 2012. Випуск 17. С. 3–14; Бартош О.М. Депозитна політика банку та основні етапи її формування. Вісник УБС НБУ. 2008. № 3. С. 97–101; Тертична Н.В. Удосконалення механізму формування депозитної політики комерційних банків України. URL: <http://archive.nbu.gov.ua>.

Із побудованої моделі на рис. 1. можемо зробити висновок, що інтереси як банків і вкладників, так і держави, дещо суперечать між собою. В цьому і полягає сутність ринкової економіки. Тому першочергове завдання держави та банків об'єднати та створити таку систему політики, яка б об'єднувала інтереси всіх сторін. На даному етапі розвитку економічних відносин держава створюючи закони чи сприятливі умови для функціонування банку дає можливість банку проводити свою діяльність по залученню вільних грошових коштів клієнта. Взаємодія між банком і вкладником є не менш важлива і без її врахування у розробці політики не обійтись.

Передумовою ефективної діяльності комерційного банку є створення відповідної ресурсної бази, тобто сукупності грошових коштів, що надходять у

розпорядження банку з різних джерел та використовуються ним для здійснення активних операцій.

Фінансовий онлайн-журнал «Форіншурер» за даними НБУ сформував рейтинги найбільших банків України за депозитами фізичних та юридичних осіб в 2021 році і має наступний вигляд (таблиця 1).

Таблиця 1. Топ-10 банків України за депозитами фізичних та юридичних осіб*

Назва банку	Депозити фізичних, тис. грн	Назва банку	Депозити юридичних осіб, тис. грн
Укргазбанк	1 679 739	Укргазбанк	108 312 973
Ощадбанк	1 175 892	ПриватБанк	70 446 043
Укрексімбанк	1 075 231	Укрексімбанк	60 992 565
Приватбанк	280 832	Ощадбанк	58 566 989
Crédit Agricole	891 889	Райффайзен Банк Аваль	53 097 387
Альфа-Банк	737 542	Укрсиббанк	33 928 460
Таскомбанк	648 151	ПУМБ	32 238 857
Райффайзен Банк Аваль	585 975	Креді Агріколь Банк	31 319 822
Ukrsibbank	559 114	ОТП банк	25 790 847
Кредобанк	543 026	СІТІ банк	25 581 535

* Складено авторами за даними: Рейтинг надійності банків у 2021 році. URL: <https://polis.ua/uk/articles/Reytynh-nadiynosti-bankiv-u-2021-rotsi>.

Приріст депозитів корпоративного сектора збільшився на 22,8% (або 93,2 млрд. грн.) до 501,5 млрд. гривень. Депозити корпоративного сектору зросли як у національній валюті (на 18,6%, чи 50,5 млрд грн), так і в іноземній (на 31,3%, або 42,7 млрд грн)¹

Основною частиною ресурсної бази, за рахунок якої банки здійснюють свої активні операції, виступають залучені депозитні ресурси, які формуються за рахунок проведення банківськими установами депозитних (вкладних) операцій з клієнтами. Від обсягу, складу, структури та ціни залучення даного виду ресурсів, а також системи управління ними, залежать можливості як

¹ Рейтинг надійності банків у 2021 році. URL: <https://polis.ua/uk/articles/Reytynh-nadiynosti-bankiv-u-2021-rotsi>.

окремого банку, так і банківської системи в цілому підтримувати свою ліквідність за найменшого рівня витрат для досягнення мети своєї комерційної діяльності – прибутку. Тому, доцільно провести аналіз пасивів та структури депозитного портфелю банківської системи України (БСУ) на основі публічної інформації (табл. 2 та рис 2).

Таблиця 2. Аналіз пасивів та структури депозитного портфелю банків України за 2016–2020 рр. (станом на кінець року)*

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Пасиви, млрд. грн.	1256,3	1336,4	1360,8	1494,5	1822,8
Статутний капітал, млрд грн	414,7	495,4	465,5	470,7	479,9
Частка статутного капіталу у пасивах, %	33,01	37,07	34,21	31,49	26,33
Зобов'язання, млрд грн	1132,5	1172,8	1205,1	1293,6	1612,2
Частка зобов'язань у пасивах, %	90,15	87,76	88,56	86,56	88,45
Кошти фізичних осіб, млрд грн	437,1	478,6	508,9	552,6	682,0
Частка коштів фізичних осіб у пасивах, %	34,79	35,81	37,38	36,98	37,41
Кошти суб'єктів господарювання, млрд грн	369,9	403,9	406,2	498,2	646,5
Частка коштів суб'єктів господарювання у пасивах, %	29,44	30,22	29,85	33,34	35,47
Частка депозитних ресурсів у зобов'язаннях, %	71,26	75,21	75,93	81,23	82,40

*Складено і розраховано авторами за даними: Основні показники діяльності банків України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442/

Дані таблиці свідчать, що протягом 2016-2020 рр. простежується стабільне зростання обсягу депозитного портфелю та коштів у вкладах як фізичних, так і юридичних осіб. Так, сукупний обсяг зобов'язань діючих українських банків протягом 2016 – 2020 рр. зріс на 479,7 млрд грн або на 42,36%, а сукупний обсяг клієнтського портфелю банківської системи збільшився протягом досліджуваного періоду на 521,5 млрд грн або на 64,6% та станом на 01.01.2021 року відповідав 1328,5 млрд грн. Незважаючи на визнання неплатоспроможними ряду банківських установ, їх вплив на загальний обсяг зобов'язань був незначним, оскільки депозитний портфель цих установ був

дуже малим.

Протягом досліджуваного періоду (2016–2020 рр.) в структурі пасивів найбільшу частку склали зобов'язання банків і хоча їх обсяг зріс на 01.01.2021 р. до 1612,2 млрд грн, їх частка скоротилася з 90,15% у 2016 році до 88,45 % у 2020 році. В структурі депозитного портфелю протягом усього періоду переважали кошти фізичних осіб. Їх частка сягала в межах 35–37% та мала динаміку до зростання. Крім того в складі депозитного портфелю фізичних осіб найбільшу питому вагу займали строкові депозити. Щодо коштів суб'єктів господарювання, то і їх величина і частка в структурі зобов'язань також зростала.

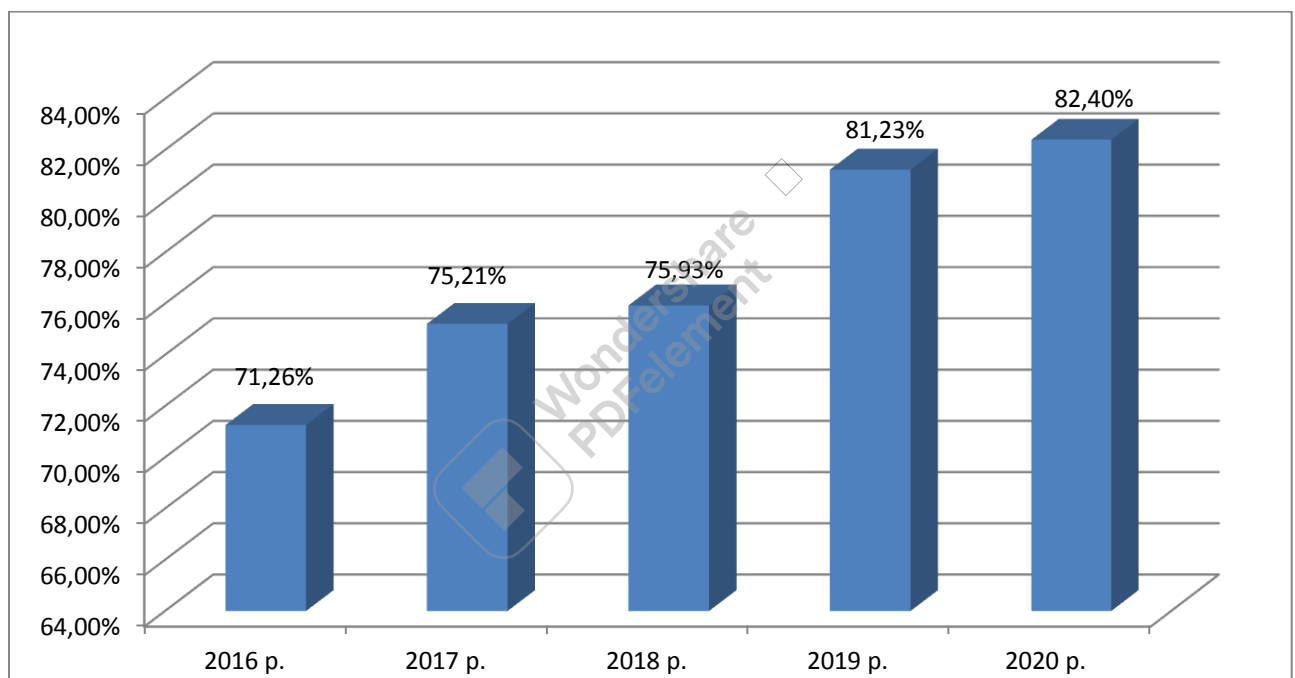

Рис. 2. Динаміка частки депозитних ресурсів у зобов'язаннях банківської системи України за 2016–2020 рр.

Наведені дані (рис. 2) свідчать про те, що головним джерелом ресурсів комерційних банків є депозитні ресурси, які становлять близько 75–82% від загального обсягу зобов'язань, що в цілому відповідає світовій банківській практиці.

Для подальшого дослідження депозитної діяльності банківської системи України необхідно провести аналіз депозитного портфелю в розрізі валют, суб'єктів та строків. На підставі даних офіційного сайту Національного банку

України здійснено аналіз динаміки та складу депозитних портфелів банків України за період 2016–2020 років, що відображено у таблиці 3.

Таблиця 3. Динаміка депозитного портфелю банків України за 2016–2020 рр. (станом на кінець року) *

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
За категоріями вкладників					
Кошти фізичних осіб, млрд грн	437,1	478,6	508,9	552,6	682,0
Темп зростання, %	8,7	9,5	6,3	8,6	23,4
Кошти юридичних осіб, млрд грн	369,9	403,9	406,2	498,2	646,5
Темп зростання, %	16,1	9,2	0,6	22,6	29,8
За валютою					
У національній валюті,	426,4	490,9	540,7	642,7	840,2
Темп зростання, %	8,8	15,1	10,1	18,9	30,7
В іноземній валюті, млрд грн	367,1	407,9	392,3	428,9	507,9
Темп зростання, %	13,0	11,1	–3,8	9,3	18,4
За строками користування					
До запитання	364,5	419,1	456,5	590,5	805,9
Темп зростання, %	19,4	14,7	8,9	29,4	12,6
Строкові депозити	428,9	479,7	476,4	481,2	542,2
Темп зростання, %	4,3	11,8	–0,7	1,0	12,7

* Складено і розраховано авторами за даними: Аналітичний огляд банків України. Депозити. URL: <http://bankografo.com/ubqrpdf>.

За результатами аналізу можна відзначити коливання змін кожного показника протягом усього досліджуваного періоду. Так, у 2018 році спостерігається погіршення усіх показників депозитного портфелю в розрізі валют та строків.

Ситуація виправилась у 2019–2020 роках, за результатами яких спостерігаємо зростання усіх показників. Проведений аналіз у розрізі суб'єктів депозитної діяльності, свідчить про зростання коштів фізичних та юридичних осіб протягом 2016–2020 рр. В Україні у 2016–2018 роках переважали строкові депозити, проте у 2019–2020 році ситуація змінилася, і величина поточних (депозитів до запитання) мала тенденцію до значного зростання та перевищила частку строкових депозитів. Цікавою є ситуація зменшення депозитів в іноземній валюті у 2018 році на 3,8%. Це пов'язано зі значним зменшенням ставок на депозити в іноземній валюті.

Станом на 1.01.2021 р. валютна структура загального депозитного

портфелю України на 62,3% (або 840,2 млрд грн) складалась з гривневих вкладів та 37,7% (або 507,9 млрд грн) становили вклади в іноземній валюті. У 2020 році в порівнянні з 2016 роком частка вкладів клієнтів у національній валюті зросла на 21,9 п.п. (з 8,8% до 30,7%).

Для більш детального аналізу розглянемо структуру вкладів у національній та іноземній валюті за строками (табл. 4). За строковим характером в клієнтському портфелі переважали короткострокові депозитні вклади строком до 1 року. Необхідно зауважити, що протягом 2016–2020 рр. депозитний ринок почав демонструвати ознаки зростання. Частка коштів, залучених на строк до 1 року за 2016–2020 рр. зросла на 9,6 п.п. Однак, частка депозитів від 1 до 2 років за аналізований період зменшилась на 18,6 п.п., що свідчить про нестабільність ресурсної бази. Необхідно відмітити, що частка довгострокових депозитів (більше 2 років) протягом досліджуваного періоду зросла на 1 п.п., що вказує на позитивну тенденцію.

Таблиця 4. Динаміка та структура депозитів резидентів за строками за 2016–2020 рр., (станом на кінець року)*

Показник	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення 2020 від 2016 (+,-)	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	п.п
До 1 року	271,8	63,4	293,3	61,1	322,1	67,6	348,6	72,4	395,7	73,0	123,9	9,6
Від 1 до 2 років	148,5	34,6	151,5	31,6	125,5	26,3	108,1	22,5	129,9	24,0	- 18,6	-10,6
Більше 2 років	8,6	2,0	34,9	7,3	28,8	9,1	24,5	5,1	16,6	3,0	8,0	1,0.
Усього	428,9	100	479,7	100	476,4	100	481,2	100	542,2	100	113,3	х

*Складено і розраховано авторами за даними: Аналітичний огляд банків України. Депозити. URL: <http://bankografo.com/ubqpdf>.

Отже, основними трендами останніх років є зростання частки короткострокових вкладів терміном розміщення до 1 року та збільшення частки депозитів фізичних осіб в національній валюті. Це можна пояснити недовірою до банківської системи.

Депозитна діяльність банківських установ перебуває також під впливом макро– та мікрочинників, а тенденції її розвитку визначаються особливостями макросередовища загалом, і в першу чергу макроекономічною стабільністю у країні.

Стан макроекономічної ситуації в державі визначає затребуваність у депозитних коштах, що зумовлюють попит на кредитні ресурси, а з іншої – макроекономічні чинники впливають на стан та динаміку системи банківських установ, рівень успішності депозитної діяльності комерційних банків².

Дослідити залежність ресурсного забезпечення банківських установ, побудованого за рахунок депозитної діяльності від макроекономічної ситуації в країні уможливить аналіз співвідношення мобілізованих депозитів та макроекономічного показника – валового внутрішнього продукту (рис. 3).

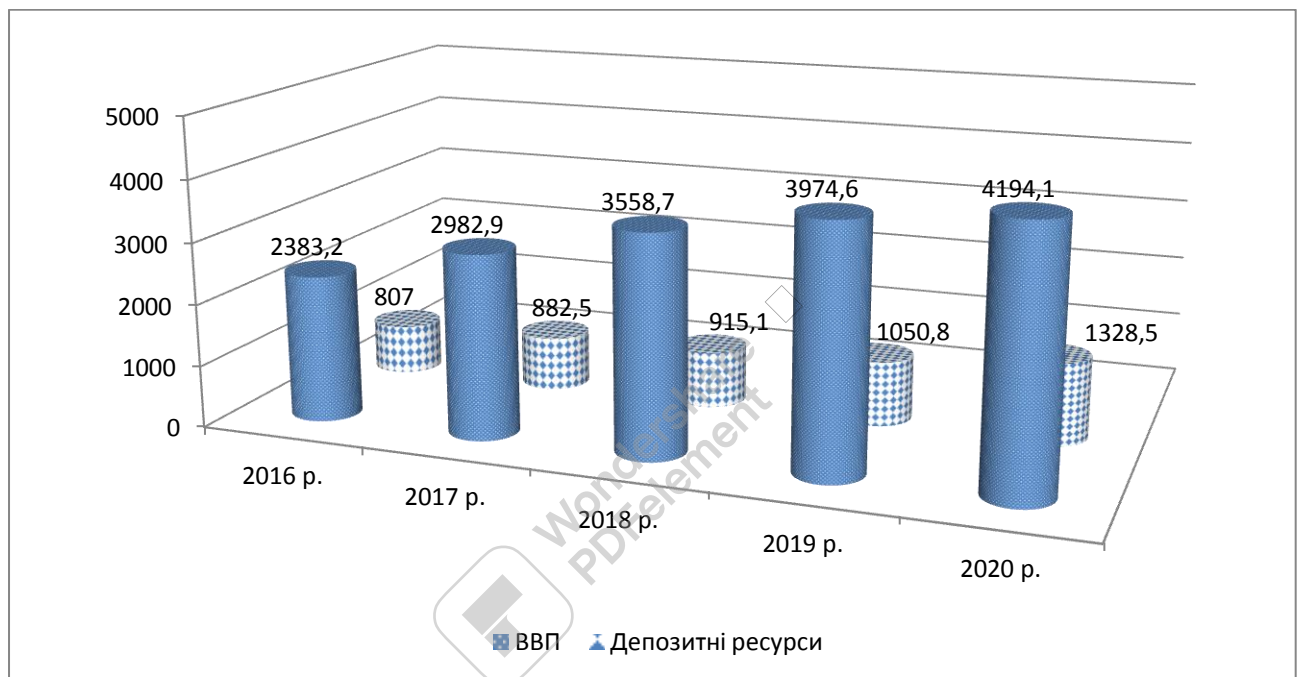

Рис. 3. Динаміка співвідношення депозитних ресурсів та розмірів ВВП за 2016–2020 рр., млрд грн *

* Складено авторами за даними: Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.mmfm.gov.ua/news/bjudzhet>

На основі даних, наведених на рисунку 3, можемо вказати на позитивну динаміку депозитних ресурсів банківських установ, що прямо-пропорційно зумовлено відповідною позитивною динамікою ВВП, що вказує на позитивний розвиток ринку депозитів України.

У 2020 році відносно 2016 року обсяг депозитних ресурсів зріс на 521,5

² Гарбар Ж. В. Особливості формування депозитного портфелю банківських установ. URL: <http://intkonf.org/kengarbar-zhv-malyasova-iv-osoblivosti-formuvannya-depozitnogo-portfelyubankivskih-ustanov>.

млрд грн або на 64,6%, що вказує на розвиток депозитної політики банківських установ. Також зріс і обсяг ВВП за цей період на 1810,9 млрд грн або на 76%, що на 11,4 п.п. більше, ніж темп росту депозитних ресурсів, а це вказує на зниження темпів росту депозитних ресурсів над темпами росту ВВП.

На рисунку 4 відображена частка депозитних ресурсів у ВВП України за 2016–2020 роки. За цей період спостерігається зменшення їх частки у ВВП країни. Однак у порівнянні з 2019 роком частка зросла на 5,24 п.п., але ще не досягнула показника 2016 року.

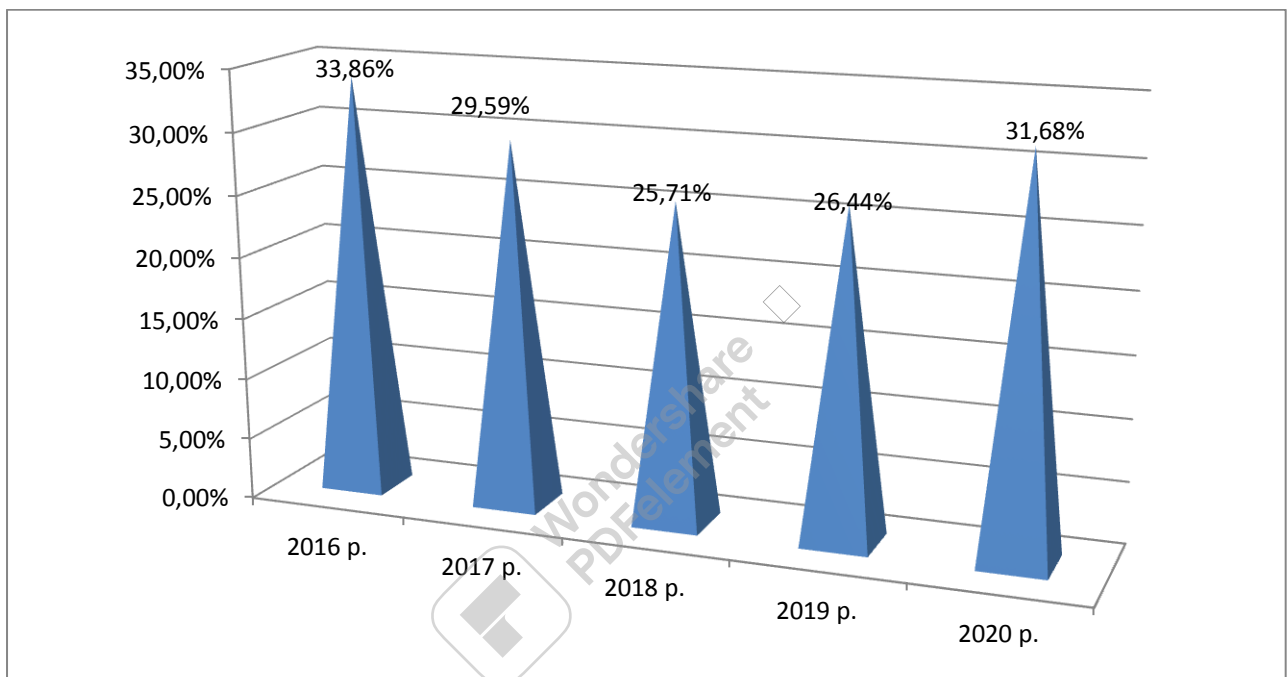

Рис. 4. Частка депозитних ресурсів у складі ВВП за 2016–2020 рр., %

Отже, чинники впливу макроекономічного характеру мають велике значення у розвитку діяльності банківських установ, зокрема, здійснюють вплив на формування їх капітальної бази за рахунок депозитів, успішний розвиток яких у свою чергу здійснює позитивний вплив на розвиток економіки країни.

Важливу роль для розвитку депозитного ринку відіграє динаміка українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб.

Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб (англ. Ukrainian Index of Retail Deposit Rates, скор. UIRD) – індикативні ставки, розраховані компанією «Thomson Reuters» за методикою, розробленою в сумісництві з НБУ.

Розрахунок проводиться на основі номінальних ставок депозитів фізичних осіб, що оголошені основними учасниками українського ринку банківських депозитів – 20 лідерами комерційних банків України³.

Для розрахунку індексу використовують номінальні ставки банку по «класичному» депозиту для стандартних сум на відповідні строки. «Класичним» вважається депозит фізичної особи – нового вкладника без права поповнення до кінця терміну, з виплатою відсотків в кінці терміну.

Оскільки індекс UIRD розраховується на основі депозитних ставок, що оголошені банками на строки 3, 6, 9, 12 місяців у валютах: гривня, долар США, євро на стандартні депозити, якими вважаються суми депозитів, прийняті в якості бази для вибору ставок в українській гривні – 100000,00 грн, в доларах США – 10000,00 одиниць даної валюти, в євро – 10000,00 одиниць, то ж дані ставки відображають реальний рівень відсоткових ставок, за якими банки – учасники на поточний момент готові приймати депозити фізичних осіб.

Станом на 01.10.2021 р. індекси UIRD на вклади фізичних осіб у валютах свідчить про «особливий» підхід до курсоутворення в Україні (таблиця 5).

Таблиця 5. Індекс ставок комерційних банків України за депозитами фізичних осіб (UIRD) у листопаді 2021 року, % річних*

Строки депозитів	Індекс ставок по депозитам фізичних осіб (UIRD) в гривні	Індекс ставок по депозитам фізичних осіб (UIRD) в дол. США	Індекс ставок по депозитам фізичних осіб (UIRD) в євро
3 місяці	7,19	0,45	0,24
6 місяців	8,14	0,63	0,30
9 місяців	8,31	0,88	0,29
12 місяців	8,68	1,09	0,48

* Складено і розраховано авторами за даними: Аналітичний огляд банків України. Депозити. URL: <http://bankografo.com/ubqpdf>.

Динаміка українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб також доводить невідповідність зміни курсу НБУ гривні до долара США та українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб (таблиця 6).

³ Офіційні рейтинги банків України. URL: <http://banker.ua/oficialrating>.

Таблиця 6. Динаміка українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб за період 2015–2021 рр., станом на початок року*

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Індекс UIRD, гривня, %	20,47	20,93	17,74	14,33	16,08	15,18	8,78
Індекс UIRD, долар США, %	9,16	8,11	5,68	3,68	3,75	2,54	1,21
Індекс UIRD, євро, %	7,96	7,15	4,84	2,58	2,45	1,09	0,66
Курс НБУ гривня /долар США, грн	15,77	23,78	26,28	28,06	27,68	23,68	28,27
Курс НБУ гривня /євро, грн	18,28	27,42	28,82	34,78	31,71	26,42	34,74

* Складено і розраховано авторами за даними: Основні показники діяльності банків України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442/

Падіння курсу гривні (гривня/дол. США) за 2015–2021 рр. на 12,50 відповідає падінню Індексів UIRD в доларах США на 86,8 %, що свідчить про нерегульовану грошово–кредитну політику НБУ на сучасному етапі.

Оцінюючи абсолютний рівень процентних ставок, зазначаємо, що реальний рівень облікової ставки на початок 2020 року становив 6%. Отже, наджорстка процентна політика Національного банку приводить до зростання привабливості вкладення банками коштів у державні цінні папери (ОВДП і депозитні сертифікати НБУ), розвитку споживчого кредитування (це стимулює імпорт споживчих товарів, погіршує платіжний баланс), отже, віддалення банківської системи від потреб вітчизняних виробників та української економіки загалом. Крім того, з огляду на особливості інфляції в Україні високі процентні ставки не здатні запобігти зростанню цін, а пригнічення виробництва через нестачу кредитних ресурсів, навпаки, має проінфляційний характер.

До основних недоліків процентної політики банків в Україні можна віднести знехтування банком таким фактором, як інфляційні очікування під час формування процентних ставок за депозитами. Відсоток, встановлений більшістю комерційних банків, не стимулює населення зберігати гроші,

оскільки це не збільшує заощадження домогосподарств, а лише частково захищає їх від знецінення⁴.

Задля оптимізації процентної політики комерційного банку щодо встановлення відсоткових ставок за депозитами необхідно врахувати такі фактори:

1) В умовах напруженої фінансової ситуації зі збалансованістю грошових прибутків і витрат населення, а також наявністю значних коштів у тіньовому сегменті економіки необхідно посилити сприяння стабільному та довгостроковому зберіганню заощаджень.

2) З огляду на зниження купівельної спроможності гривні і, відповідно, знецінення заощаджень населення в умовах інфляції необхідна індексація коштів населення за внесками у банках. При цьому реальна процентна ставка за внесками повинна враховувати власне процент, який гарантує збільшення вартості вкладеної суми, та інфляційний процент, що забезпечить зберігання реальної вартості вкладень. Доцільним є також розроблення банками вітчизняних методик визначення процентних ставок з урахуванням офіційного рівня інфляції на основі досвіду зарубіжних країн, за якого для запобігання втрат від інфляції широко використовуються плаваючі процентні ставки, розмір яких не фіксується на весь термін договору з банком, а варіюється залежно від економічної кон'юнктури, що складається на ринку, темпу інфляції тощо.

3) За вдосконалення процентної політики банку важливо брати до уваги зростання та диференціацію доходів населення. Окрім того, нині створюються передумови активізації механізму соціального контролю, на основі чого відбувається попередження негативного впливу зростання інфляції на заощадження, особливо для пенсіонерів, молоді та інших груп населення.

Банківський депозит користується серед населення попитом, оскільки він є менш ризикованим інструментом порівняно з іншими способами інвестування. Це пов'язано, перш за все, з існуванням Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), учасниками якого обов'язково повинні бути українські банки.

⁴ Рибак О.М., Василенко В.В. Дослідження проблем ринку депозитів України. *Фінанси: теорія і практика* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 2016. 49 с.

Він на сьогодні компенсує вкладникам суму в межах 200 тис. грн, за умови визнання банку неплатоспроможним⁵.

Проаналізуємо ФГВФО з точки зору вкладників банку і що для них є важливим, аби рівень довіри до банківської системи зростав і відповідно розширювався обсяг депозитних вкладів. Для цього порівнюємо основні характеристики діяльності Фонду із світовим досвідом функціонування подібних інституцій (таблиця 7).

Таблиця 7. Порівняльна характеристика функціонування ФГВФО України із світовою практикою подібних інституцій

Характеристики	ФГВФО (Україна)	Світова практика
Суб'єкт, що має право на отримання виплат за вкладами	Фізичні особи (громадяни України та іноземці)	У більшості випадків фізичні і юридичні особи
Обмеження максимальної суми виплат по вкладу в одному банку	200000 грн	Від 25–100 тис. доларів і вище (в окремих країнах)
Строк початку проведення виплат за вкладами	З наступного робочого дня після затвердження виконавчою дирекцією Фонду реєстру вкладників (протягом 20 днів після відкликання ліцензії банку)	Строки різняться, але в межах 1 місяця після ліквідації банку
Рівень незалежності	Незалежний статус	Незалежний статус
Умова участі для банків	Обов'язкова (частково)	Обов'язкова

* Складено і розраховано авторами за даними: Річний звіт фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2020 рік. URL: <https://www.fg.gov.ua/storage/files/richnij-zvit-2020-na-sajt.pdf>; Angelidis D. Efficiency in the Italian Banking Industry: Data Envelopment Analysis and Neural Networks. International Research Journal of Finance and Economics. 5. 2006. P. 155-165.

Як видно із таблиці 7, принципи, за якими функціонує ФГВФО в Україні і світова практика, дуже подібні саме у питаннях, що є важливими для вкладників і легкими для їхнього розуміння. Єдине, що суттєво відрізняє

⁵ Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02. 2012 р. 4452-VI. Дата оновлення: 16.08. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.

принципи роботи ФГВФО від світової практики, так це те, що страхуванню не підлягають вклади від юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців.

Участь у ФГВФО є обов'язковою для усіх банківських установ, окрім «Ощадбанку». Банк набуває статусу учасника Фонду у момент отримання ліцензії на проведення банківської діяльності. На 01.01.2021 року учасниками Фонду є 72 банки. Показники ефективності діяльності Фонду за період 2016–2021 років наведені у таблиці 8.

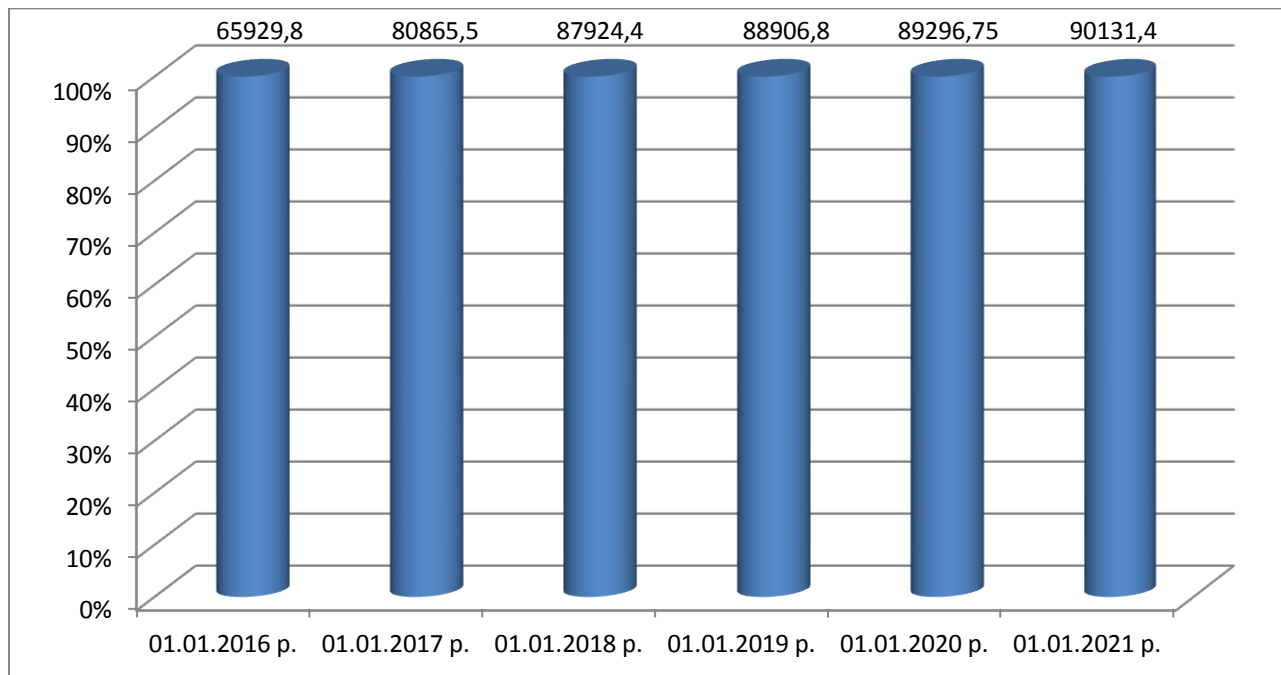
Таблиця 8. Дані про вклади фізичних осіб в учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2016–2021 роки*

Дата	Сума вкладів фізичних осіб, млрд грн	Кількість вкладників, млн осіб	Середній розмір вкладу, грн	Процент покриття кількості вкладників, %
01.01. 2016 р.	362,3	44,7	8 104	98,8
01.01.2017 р.	382,1	41,1	9 298	98,6
01.01.2018 р.	413,8	41,0	10 104	98,5
01.01.2019 р.	438,4	40,7	10 776	98,4
01.01.2020 р.	474,4	43,4	10 937	98,4
01.01. 2021 р.	607,6	46,6	13 032	98,0

* Складено і розраховано авторами за даними : Річний звіт фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2020 рік. URL:<https://www.fg.gov.ua/storage/files/richnij-zvit-2020-na-sajt.pdf>

Станом на початок 2016 року ФГВФО виплатив в межах своєї діяльності 65 929,8 млн грн, а вже на 1.01.2021 року ця сума зросла на 24201,6 млн грн і склала – 90 13,4 млн грн. На рис. 5 наведено динаміку виплати коштів вкладникам неплатоспроможних банків.

Найбільша частка вкладників неплатоспроможних банків, які отримали гарантовану суму відшкодування впродовж 2020 року, а саме : 34% припадає на вкладників віком від 25 до 50 років, та 36% – від 50 до 70 років. Частка вкладників віком понад 70 років, які отримали гарантовану суму відшкодування, складає 27% від загальної кількості отримувачів. Молодь віком до 25 років, становить лише 2% від загальної кількості.

**Рис. 5. Кошти, виплачені вкладникам неплатоспроможних банків
ФГВФО за 2016 2020 рр., млн грн ***

* Складено і розраховано авторами за даними : Річний звіт фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2020 рік. URL:<https://www.fg.gov.ua/storage/files/richnij-zvit-2020-na-sajt.pdf>

Загалом тенденція збільшення коштів клієнтів зумовлена зменшенням впливу наслідків економічної кризи, підвищенням дохідності населення та поступовим поверненням довіри громадян до банківської системи. Від успішної реалізації завдань депозитної політики, що виявляється у формуванні стійкого депозитного портфелю, залежить реалізація кредитно–інвестиційної функції банківської системи. Однак, варто зауважити, що таке зростання депозитів на фоні відсутності активного кредитування банківськими установами скорочує чистий процентний дохід банків та стає новою проблемою сучасного етапу діяльності банків в Україні. Вирішення даної проблеми потребує корегування та співставлення засад депозитної політики з завданнями кредитної політики банків.

Підсумовуючи проведені аналітичні дослідження варто зауважити, що на ефективність депозитної політики банків впливає ціла низка макроекономічних й внутрішньобанківських чинників. Не останніми з них є також і проблеми, породжені неправильною політикою регулятора, тобто НБУ.

Зміни у кон'юктурі ринку банківських послуг, зокрема його глобалізація

та загострення міжбанківської конкуренції, неминуче позначаються на депозитній політиці вітчизняних банків. Депозитні продукти оновлюються за рахунок розширення лінійки вкладів та формування щодо них привабливих умов. Важливим також стає проведення ефективної маркетингової роботи щодо залучення клієнтів (табл.9).

Таблиця 9.Характеристика інновацій в депозитній політиці вітчизняних комерційних банків

Напрями депозитної політики	Характеристика напрямів депозитної політики
Розширення продуктової лінійки	<ul style="list-style-type: none"> • онлайн-вклади – депозити, відкриті в інтернет-банку або банкоматі; • просування довгострокових депозитів; • мультивалютні вклади
Формування вигідних умов по вкладу	<ul style="list-style-type: none"> • додаткові відсотки до ставки за вкладом пенсіонерам, постійним клієнтам при відкритті вкладу в інтернет-банку; • дебетова карта у подарунок – для фізичних осіб; • безкоштовне відкриття розрахункового рахунку, підключення до онлайн-послуг банку – для юридичних осіб; • збільшення швидкості та простоти оформлення вкладів
Маркетингові інструменти із залучення клієнтів	<ul style="list-style-type: none"> • SWOT-аналіз, що дозволяє провести детальне вивчення зовнішнього та внутрішнього середовища банку, виявити його сильні та слабкі сторони; • Бенчмаркінг, що надає можливість безперервно проводити систематичний пошук найкращих практик формування депозитної політики⁶; • CRM-технологія, спрямована на розробку бізнес рішень для клієнтів та створення умов зміцнення відносин між банком та клієнтом

Окрім того, ведення активної депозитної політики банком передбачає здійснення таких заходів, як:

- пропозиція оптимальних процентних ставок на вклади для захисту коштів від інфляційного знецінення;
- забезпечення високої гарантії надійності розміщення нагромаджених

⁶ Ягупова Е.А., Доморников А.Н.Использование бенчмаркинга при разработке депозитной политики коммерческого банка. *Инновационная наука*. 2017. №1–1 С. 133–137.

грошових коштів;

– доступність достовірної інформації про діяльність банків, щоб самостійно оцінити ризик майбутніх доходів⁷.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що основними напрямками збільшення депозитних ресурсів комерційних банків мають бути: розвиток нових видів вкладів, які б відповідали зростаючим потребам клієнтів; удосконалення порядку та методів виплати відсотків; використання різних нецінових методів: спрощене та швидке обслуговування клієнтів, розширення спектра пропонованих банком послуг, додаткові види безкоштовних послуг, розташування відділень у місцях, максимально наближених до клієнтів, пристосування графіка роботи до потреб клієнтів.

Тому, будь-які інновації у цій галузі можливі лише за сталої стабільності фінансової сфери, у будь-яких інших економічних умовах комерційним банкам слід прагнути до утримання ліквідності шляхом удосконалення підходів до найбільш розроблених та привабливих клієнтських сегментів. Саме це дозволить зробити політику щодо залучення ресурсів максимально збалансованою.

Kateryna Melnyk, Serhiy Kolotukha. Deposit activity of banking institutions of Ukraine: current state and development prospects

The article examines the problems of deposit market development in Ukraine. The factors of influence (both external and internal) that determine the ways of formation of deposit policy by commercial banks are analyzed. Quantitative and qualitative analysis of liabilities and structure of the deposit portfolio of Ukrainian banks during 2016-2020, with an assessment of pricing policy and range of banking products, identifying the strategy of the banking system in this area. The dynamics of the Ukrainian index of interest rates on deposits of individuals is considered. The level of influence of the DGF on the level of confidence in commercial banks is

⁷ Кошонько О. В. Тенденції розвитку вітчизняного депозитного ринку в сучасних умовах. *Гроші, фінанси та кредит*. 2016. № 3. С. 399-405.

studied. The directions of innovations in the deposit policy of domestic commercial banks are offered.

Key words: banking system, time deposits, demand deposits, deposit portfolio, interest rates, interest rate index, deposit guarantee fund for individuals.

Екатерина Мельник, Сергей Колотуха. Депозитная деятельность банковских учреждений Украины: современное состояние и перспективы развития

В статье исследованы проблемы развития депозитного рынка в Украине. Проанализированы факторы влияния (как внешние, так и внутренние), определяющие пути формирования депозитной политики коммерческими банками. Проведен количественный и качественный анализ пассивов и структуры депозитного портфеля банков Украины в течение 2016—2020 годов, с оценкой ценовой политики и ассортимента банковских продуктов, выявлением стратегии банковской системы в указанном направлении деятельности. Рассмотрена динамика украинского индекса ставок по депозитам физических лиц. Исследован уровень влияния ФГВФЛ на уровень доверия к коммерческим банкам. Предложены направления инноваций в депозитной политике отечественных коммерческих банков.

Ключевые слова: банковская система, срочные депозиты, депозиты до востребования, депозитный портфель, процентные ставки, индекс ставок, фонд гарантирования вкладов физических лиц.